

Asia: VN/34874/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi kuntalain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Näkemyksenne kuntien varautumisen yleistä ohjausta ja seuranta koskevasta muutosehdotuksesta (10 §)

Näkövammaisten liitto kannattaa ehdotusta, jonka mukaan kuntalain 10 §:ssä säädettäisiin tehtävä kuntien toiminnan ja talouden varautumisen yleinen ohjaus ja seuranta valtiovarainministeriön tehtäväksi. Ehdotettu muutos selkeyttää nykyistä ohjausvastuun jakautumisen kannalta epäselvää tilannetta.

Vammaisjärjestöt ovat toistuvasti tuoneet esille kokemuksensa siitä, että varautuminen ei nykyisellään riittävästi turvaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia saada tietoa saavutettavasti ja toimia esteettömästi varautumista vaativissa häiriö- tai poikkeustilanteissa. Vammaisjärjestöjen kokemuksen mukaan varautumisen kehittämisessä ei riittävästi hyödynnetä vammaisjärjestöjen tai paikallisten vammaisneuvostojen erityisasiantuntemusta.

Myös YK:n vammaisoikeuksien komitea on syyskuussa 2025 ilmaissut Suomelle huolensa vammaisten henkilöiden erityistarpeiden puutteellisesta huomioimisesta varautumistoiminnassa ja esteellisistä hälytys- ja ennakkovaroitusjärjestelmistä ja huolensa vammaisjärjestöjen ja niiden erityisasiantuntemuksen riittämättömästä osallistamisesta varautumistoiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen (artikla 11 Vaaratilanteet ja humanitaariset hätätilat, kohdat 20 a, b ja c).

Komitea suosittelee, että Suomi varmistaa varautumiseen sisältyvän tarvittavat toimenpiteet vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden varmistamiseksi ja vammaisia henkilöitä edustavien järjestöjen osallistamiseksi varautumisen suunnitteluun, toteuttamiseen ja seurantaan. Lisäksi komitea suosittelee, että Suomi ottaa käyttöön saavutettavat hälytys- ja ennakkovaroitusjärjestelmät ja kehittää uusia hälytys- ja ennakkovaroituskäytäntöjä niiden saavutettavuuden varmistamiseksi kaikille vammaisille henkilöille (suositukset 21 a, b ja c).

Näkövammaisten liitto edellyttää, että kuntalain 10 §:n muutosesityksen esitöihin kirjataan selkeästi se, että sekä varautumisen että siitä tiedottamisen ohjauksessa ja seurannassa on tosiasiaassa huomioitava yhdenvertaisuus, esteettömyys ja saavutettavuus ja erityisryhmien kuten vammaisten henkilöiden erityistarpeet ja osallistettava sekä vammaisjärjestöt että vammaisia henkilöitä ja vammaisjärjestöjä edustavat vammaisneuvostot varautumisen suunnitteluun, toteuttamiseen ja seurantaan YK:n vammaissopimuksen 4.3 artiklan edellyttämällä tavalla.

Näkemyksenne vaikuttamistoimielinten aloiteoikeutta ja vanhusneuvoston nimeämistä koskevista muutosehdotuksista (26-28 §)

Näkövammaisten liitto pitää ehdotusta vaikuttamistoimielimille säädettävästä oikeudesta tehdä kuntalain 23 §:n mukaisia aloitteita kannatettavana ja oikeansuuntaisena, mutta sellaisenaan riittämättömänä vahvistamaan vaikuttamistoimielinten tosiasiallisia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia.

YK:n vammaissopimus velvoittaa Suomea osallistamaan vammaiset henkilöt ja heitä edustavat vammaisjärjestöt tiiviisti ja aktiivisesti vammaisia henkilöitä koskevaan päätöksentekoon. YK:n vammaisoikeuksien komitea on syyskuussa 2025 ilmaissut Suomelle huolensa merkittävistä eroista YK:n vammaissopimuksen täytäntöönpanossa kaikilla hallinnon tasoilla (Artiklat 1-4, Yleiset periaatteet ja velvoitteet, kohta 6 a) ja suosittelee vammaisten henkilöiden ja vammaisjärjestöjen kuulemis- ja osallistamisprosessien kehittämistä ja oikeudellista vakiinnuttamista (suositus 7 d).

Tällä hetkellä kuntalaissa ja hyvinvointialueilla, sekä niiden esitöissä, on keskenään monilta osin eroavaa vaikuttamistoimielimiä koskevaa sääntelyä. Näkövammaisten liitto katsoo, että paras tapa vahvistaa vaikuttamistoimielinten asemaa, toimintaedellytyksiä ja vaikuttamismahdollisuuksia on tarkastella niitä yhdenmukaisesti eri hallinnon tasoilla. Vammaisneuvostojen osalta tulee lisäksi huomioida jo mainittu YK:n vammaissopimuksen osallistamisvelvoite.

Näkövammaisten liitto ehdottaa, että lakiesityksen jatkovalmistelussa vaikuttamistoimielimiä koskevaa sääntelyä yhdenmukaistettaisiin seuraavasti:

Esitysluonnoksessa ehdotettua vaikuttamistoimielimille säädettävää oikeutta tehdä kuntalain 23 §:n mukaisia aloitteita vahvennetaan kirjaamalla säännöstasolle, tai vähintään muutosesityksen esitöihin, täsmällisesti myös vaikuttamistoimielinten aloitteiden käsittelyprosessi ja velvollisuus antaa aloitteisiin määräajassa kirjallinen vastaus perusteluineen.

Esitysluonnoksessa on vain nuorisovaltuustojen osalta mainittu mahdollisuus ottaa kunnan hallintosääntöön nuorisovaltuuston aloiteoikeutta koskevia, ehdotettua uutta aloiteoikeutta vahvempia, määräyksiä (esimerkiksi suora aloiteoikeus kunnanvaltuustoon). Näkövammaisten liitto ehdottaa tämän mahdollisuuden kirjaamista lakiesityksen esitöihin kaikkien vaikuttamistoimielinten osalta.

Hyvinvointialuelain 32 §:n 2 momenttiin sisältyy säännös siitä, että myös vaikuttamistoimielimillä itsellään on oikeus arvioida, millä asioilla on merkitystä vaikuttamistoimielimen edustaman väestöryhmän kannalta, ja siten mahdollisuus voida vaikuttaa näihin asioihin. Näkövammaisten liitto ehdottaa tämän säännöksen kirjaamista kuntalakiin säännöstasolle kaikkien vaikuttamistoimielinten osalta.

Hyvinvointialuelain 32 §:n 2 momenttiin sisältyy säännös siitä, että vaikuttamistoimielimet tulee ottaa mukaan osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen hyvinvointialueella. Näkövammaisten liitto ehdottaa vastaavan säännöksen kuntien kehittämistyötä koskien kirjaamista kuntalakiin säännöstasolle kaikkien vaikuttamistoimielinten osalta.

Hyvinvointialuelain 32 §:n esitöissä on mainittu mahdollisuus antaa nuorisovaltuuston edustajille läsnäolo- ja puheoikeus toimielinten kokouksiin. Näkövammaisten liitto ehdottaa vastaavan

mahdollisuuden kirjaamista kuntalakiin säännöstasolle, tai vähintään esitöihin, kaikkien vaikuttamistoimielinten osalta.

Lisäksi, jotta varmistettaisiin vaikuttamistoimielinten yhdenmukainen asema sekä toimintaedellytysten ja vaikuttamismahdollisuuksien yhdenmukaisuus hallinnon eri tasoilla, Näkövammaisten liitto ehdottaa, että:

Hyvinvointialuelain vaikuttamistoimielimiä koskevaan 32 §:ään tulee lisätä kuntalakiin ehdotettua vastaava säännös kaikkien vaikuttamistoimielinten oikeudesta tehdä hyvinvointialuelain 30 §:n mukaisia aloitteita. Lisäksi, kuten edellä on kuntalain osalta ehdotettu, tulee aloiteoikeutta vahventaa kirjaamalla säännöstasolle tai vähintään lain esitöihin, täsmällisesti vaikuttamistoimielinten aloitteiden käsittelyprosessi ja velvollisuus antaa aloitteisiin määräajassa kirjallinen vastaus perusteluineen.

Kuntalakia koskevassa esitysluonnoksessa nuorisovaltuustojen osalta mainittu mahdollisuus ottaa kunnan hallintosäntöön nuorisovaltuuston aloiteoikeutta koskevia, nyt ehdotettua uutta aloiteoikeutta vahvempia, määräyksiä (esimerkiksi suora aloiteoikeus valtuustoon), tulee sisällyttää myös hyvinvointialuelain esitöihin kaikkien vaikuttamistoimielinten osalta.

Edellä mainittu hyvinvointialuelain 32 §:n esitöihin kirjattu mahdollisuus antaa nuorisovaltuuston edustajille läsnäolo- ja puheoikeus toimielinten kokouksiin tulee kirjata hyvinvointialuelaisakin säännöstasolle, tai vähintään lain esitöihin, kaikkien vaikuttamistoimielinten osalta.

Näkemyksenne konserniohjetta koskevasta muutosehdotuksesta (47 §)

-

Näkemyksenne kirjanpitoa ja toimintakertomusta koskevista muutosehdotuksista (112 ja 115 §)

-

Näkemyksenne esitysluonnoksen vaikutusarvioinneista

Esitysluonnoksen vammaisia henkilöitä koskevien vaikutusten arvioinnissa arvioidaan nyt ehdotetun vaikuttamistoimielinten aloiteoikeuden edistävän vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa kunnan asioihin ja tehtävien aloitteiden johtavan kunnissa vammaisten henkilöiden asemaa ja hyvinvointia parantaviin toimenpiteisiin.

Näkövammaisten liitto pitää tätä arviota oikeasuuntaisena, mutta painottaa, että vammaisten henkilöiden tosiasiallisten vaikuttamismahdollisuuksien vahvistaminen edellyttää myös muita, Näkövammaisten liiton lausunnossaan kohdassa Näkemyksenne vaikuttamistoimielinten aloiteoikeutta ja vanhusneuvoston nimeämistä koskevista muutosehdotuksista (26-28 §) ehdottamia säännös- ja esityömuutoksia. Pelkkä esitysluonnoksessa oleva kirjaus ei ole riittävä toteuttamaan vaikutusarvioinnissa todettua.

Lisäksi Näkövammaisten liitto katsoo, että vammaisia henkilöitä koskevassa vaikutusarvioinnissa tulisi arvioida tehtyjen ehdotusten yhteensopivuutta ja riittävyttä YK:n vammaissopimuksen velvoitteiden kanssa.

Muut huomionne esitysluonnoksesta

Näkövammaisten liitto katsoo, että vammaisneuvostoa koskevan kuntalain 28 §:ään esitetyn muutosehdotuksen säännöskohtaiset perustelut ovat hyvin suppeat. Vaikutelmaa siitä, että vammaisuuteen liittyviin kysymyksiin ei ole kiinnitetty huomiota lisää se, että näissä pykäläkohtaisissa perusteluissa vammaisneuvostosta käytetään toistuvasti (peräti neljästi) nimitystä vanhusneuvosto.

Näkövammaisten liitto pitää tarpeellisena, että lakiesitysluonnosta tulee sekä vammaisvaikutusten arvioinnin että vammaisneuvostoa koskevien säännöskohtaisten perustelujen osalta täydentää YK:n vammaissopimuksen velvoitteiden toteutumiseen liittyvällä arvioinnilla.

Lisäksi Näkövammaisten liitto huomauttaa, että esitysluonnoksen luvussa 9, Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys, arvioidaan vain ehdotusten suhdetta perustuslakiin mutta ei lainkaan niiden suhdetta kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin, vaikka esimerkiksi vammaisten henkilöiden osalta ehdotukset liittyvät keskeisesti YK:n vammaissopimuksen velvoitteisiin. Näkövammaisten liitto katsoo, että myös tältä osin lakiesitykseen tulisi lisätä ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumista koskevaa arviointia.

Näkövammaisten liitto huomauttaa merkittävästä lakiesityksen lausuntokierroksen puutteesta. Vaikka esitysluonnokseen sisältyy nimenomaisesti vammaisten henkilöiden asemaan ja vaikuttamismahdollisuuksiin liittyviä säännösmuutosehdotuksia, lausuntopyyntö on lähetetty vain yhdelle vammaisjärjestölle. Tämä vammaisjärjestö ei ole edes vammaisjärjestöjen yhteistyöjärjestö Vammaisfoorumi ry. Se, että lausuntopyyntö on julkisesti nähtävillä Lausuntopalvelussa, ei ole riittävää. Näkövammaisten liitto katsoo, ettei valtiovarainministeriö ole toiminut YK:n vammaissopimuksen 4.3. artiklan velvoittamalla tavalla ja pitää ministeriön toimintaa tältä osin moitittavana.

Lisätietoja

juristi Taina Kölhi, taina.kolhi@nakovammaistenliitto.fi

Kokko Sari
Näkövammaisten liitto ry